

grindo konstrukcijos, atrodo, kad jis krenta bedugnėn, ir vienintelis būdas išvengti žūties – bėgti, bėgti iš visų išgalių, gelbstintis nuo gresiančios mirties. Taip šunelis ir skuodžia iškoręs liežuvį, dvėsuodamas šonais, sustiklėjusiomis, siaubo pilnomis akimis, sukdamas per cilindro centrą perversią ir virš liepsnos įtaisytą iešmą su mėsa, kuri tuo būdu apskrunda idealiai tolygiai.

Tik niekšai gali taip kankinti gyvūną, kuriame blėsuoja dieviškoji kibirkštis. Kiek kartų kalbėjau su kamerdineriu Ryksu, kiek prašiau, maldavau – niekas negelbėjo. Esą nėra tobulesnio būdo pakepinti mėsą, priderančią karališkam stalui. Galiu guostis nebent tuo, kad po kankynės iškeltas iš rato šunelis gauna iš manęs sultingą rinktinės mėsos gabaliuką – šito niekas man neuždraus. Bet tas šunų ratas nuolat sukasi mano krūtinėje ir vargšės iškamuotos kojelės tipena bėga, smaigstydamos mano širdį aštriomis adatomis.

Atėjęs į virtuvės salę ir artėdamas prie savo darbo vietos jau iš toli pastebėjau: žurnalas, kuriame buvo įrašomi karaliaus pageidavimai tos dienos stalui, buvo dingęs nuo lentynos. Nekišdamas rankos į kišenę instinktyviai paliečiau joje nugrimzdusį, bet ir per storą milą jaučiamą buteliuką. Tik dabar jį prisiminiau. Kaip galėjau užmiršti? Prisiminęs iškart supratau, koks jis sunkus, pulsuoja it gyvas ir kaitria liepsna degina visą mano šlaunį.

Buteliuką man davė Karolis Gimbutas, kunigaikštis iš Lietuvos, vakar apsilankęs virtuvėje. Savo darbą pagaminti karaliui pietų patiekalą tuo metu buvau jau atlikęs.

Iš pradžių atrodė, lyg kunigaikštis būtų netyčiomis užklydęs po vizito pas karalių, kur, žinoma, aptarinėjo raizgius valstybės

klausimus. Kraipydamas galvą jis ėmė stebėtis viskuo, ką čia išvydo. Bene ilgiausiai stabtelėjo prie to nelemto iešmą sukančio rato. Gerą valandėlę stovėjo, stebeilydamas į besidarbuojantį šunytį. Galų gale mįslingai suburbėjo:

– Tokiu atveju nėra ko norėt... Žinoma, nėra ko norėt!..

Iškart buvo matyti, kad Jo Šviesybė buvo tikras šlėkta, nuo galvos iki kojų ne naujojo prancūziško, o įprasto, tautinio, sarmatiško stoto ir išvaizdos. Jo viršugalvį dengė sruogos susivijusių tankių, it varno sparnas juodų ir žvilgančių plaukų, betgi nurėžtų ties pakaušiu: kaklas ir paausiai buvo gerai išskustiti. Pūpsojo didelis pilvas, it kunigaikštis būtų jautį prarijęs, o delnai, iš kurių vienas gniaužė aštrų kovinį plaktuką nadziaką, rodėsi mėsingi irgi drūti it paties karaliaus Krako. Kunigaikščio žiponas buvo raudono brokato, savo spalva bylojančio ištikimybę tėvynei, su stačia, tiesa, kiek paglamžyta ir murzina apykakle, užsagstytas šimtu paaukuotų sagų, o kontušas virš jo mėlynas, pamuštas voverių kailiuku, ilgomis ir siauromis užmestomis ant pečių rankovėmis su prakarpais rankoms. Drūtą kunigaikščio liemenį juosė plati Slucko juosta, blizganti aukso irgi sidabro siūlais, išmarginta Rytų ornamentais, prie jos sūpavosi turkiškas kardas karabela dramblio kaulo makštyje ir odinis sidabru peltakiuotas dėklas su šaukštu. Jo veidas dėl monumentaliai sutinusių ir nejudrių bruožų, nors puošiamas tankių į šalis styrančių ūsų, priminė kelmą arba iš medžio grubiai išskaptuotą statulą, bet mažos akutės gudriai blizgėjo ir vis šaudė į šalis.

Jo Šviesybė apžiūri pešamus kaplūnus, palankiai įvertina pjaustomus svogūnus bei česnakus ir kiek pastoviniuoja prie puodo su gaminamu paštetu, į kurį virėjas kaip tik leidžia tu-

ziną žalių kiaušinių. Galų gale įsispokso į didžiules konusines cukraus galvas, išrikiuotas ant stalo.

– Žiūrėk tu man, kokie ledokšniai!.. – atsidūsta.

– Tai cukrus, iš Karibų.

Po tokio paaiškinimo kunigaikštis lyg užsisvajoja, lyg ima mažumą svyruoti nuo vyno, išgerto pas karalių, ir galų gale netikėtai pareiškia:

– Tai tu, sakai, būsi Kacperas?..

Nustembu Jo Šviesybės lūpose išgirdęs savo vardą, nes nebuvau jam prisistatęs. Niekaip negaliu sumoti, kaip kunigaikštis galėjo jį sužinoti.

– Jūsų Malonybe Kacperai, Kacperai, puikus tu žmogus!.. – pareiškia jis, tačiau tyliai, pašnibždomis, pasilenkęs prie manęs, tarsį būtų koks suokalbininkas. – Tiek gero esu apie tave girdėjęs... Auksinis esi žmogus, Kacperai!..

Pagalvoju, kad man didelė garbė sulaukti pagyrimų iš tokio žymaus Jo Šviesybės. Galbūt jis buvo girdėjęs apie mano pastangas permąstyti pasaulio skausmą ir išvaduoti šunelius.

– Norėčiau su tavimi pakalbėti... Norėčiau! – sušnibžda jis.

Kas man belieka? Pakviečiu jį į kambarėlį prie virtuvės, kuris retkarčiais galėjo pasitarnauti ir kaip nedidelė pobūvių salė. Čia randame ažuolinį stalą, šešetą kėdžių ir seniai išblėsusį židinį. Melsvoje šviesoje, besisunkiančioje pro vienintelį siaurą šiaurinę langą, galima įžiūrėti ir paveikslėlį ant sienos, kuris vaizduoja Bakchą, smailiausį vyriškį atvira nuoga krūtine, vos pridengta leopardo kailiu, vylingai siūlantį vynuogių kekę. Pakviečiu kunigaikštį atsisėsti. Vargšės kėdės sąnariai nuo užgulusio neįprastai didelio svorio gailiai sudejuoja. Įsitaisau priešais.

Kunigaikščio veide blizga švyti šypsena.

– Turiu pasakyti, mielas karžygy, kad per savo gyvatą esu ragavęs prašmatnių valgių... – prabyla jis. – Taip, pačių prašmatniausių. Sardinijos karalius, mano geras draugas, itin mėgo keptus tarantulus su pipirais, bet aš reikalavau, kad man būtinai patiektų kiaulės šoną, aplietą palmių medumi. Rasi tu Sardinijoje kiaulės šoną – cha cha!.. Aštuonkojo čiuptuvai su šafranu ir gaidžių skiauterių garnyru buvo dar vienas mėgstamas patiekalas, prie kurio tiko net kelios Abisinijos vynu rūšys... Nesiplėsiu. Kartą Sardinijos karalius – jo vardas buvo Frederikas – būtinai užsigėdė supažindinti mane su undinėmis, kurios neduoda ramybės Viduržemio jūros saloms. Ne paslaptis, kad undinės yra vienos iš aistringiausių būtybių. Galų gale taip nutiko, kad viena undinė mane įsimylėjo, tiesiog proto neteko... Žodžiu, istorija, neduok tu Dieve... Bet apie ką aš čia?.. Ne apie tai – ne apie tai kalbu.

Kunigaikštis staiga surimtėja, jo veide įsirėžia rimtumo ir paslapties išraiška.

– Pakalbėkim apie karalių, – pasiūlo.

Nieko nesakau, tik tylėdamas ramiai žvelgiu į svečią.

– Jo Karališkoji Didenybė, mūsų maloningas ponas Stanislovas Augustas Poniatovskis – nuostabus žmogus! – pareiškia jis, rankoje pakratydamas nadziaką. – Toks švelnus, atidus visiems, švariai nusiprausęs. Tikras angelas!..

– Negalėčiau prieštaraut, – suburbu.

– Jis tikras geradarys ir mecenatas, nusipelnęs būti vadinamas tautos tėvu!..

– O kaipgi kitaip?.. – suvapu.

Tą momentą man galvon toptelėja mintis – spėjimas, kokie tikslai Jo Šviesybę galėjo atvesti pas mane.

– Gal jums vaistukų?.. žolelių?.. – pasiūlau.

Iš tiesų, kunigaikštis, rodos, su palengvėjimu atsidūsta. Tuoj pat nubėgu paieškoti ir grįžęs ant stalo pastatau rinktinį buteliuką krambambulos bei dvi taureles. Vienas iš virėjų tuoj pat atneša duonos, jautienos drebučiuose. Pildamas krambambulą kunigaikščiui šliūkstelėju daugiau – nepagailiu.

– Į Jo Karališkosios Didenybės sveikata!.. – makteli kunigaikštis.

– Tikras daiktas!.. – konstatuoja brūkstelėjęs pirštu per ūsus ir užkandęs. – Dėkui tau, nes dabar tokie laikai – net pas karalių gausi tik kompoto, vadinamo vynu!..

Tai sako tyliai, įbedęs žvilgsnį tiesiai man į akis.

– Ir šuneliai, – neišlaikau nepravėręs burnos, – svarbiausia, kankinami šuneliai. Jūsų Šviesybe, matei virtuvėje, kas dedasi?.. Iešmo cilindre...

– Šuneliai?.. – kunigaikštis išverčia akis. – Malonusis Pone, turiu tau ką pasakyti.

Nutyla. Matau, kad kažką svarsto, gal dėl kažko abejoja. Nelieta nieko kito, kaip taurelę vėl pripildyti vaistų. Kunigaikštis vėl makteli, ši kartą neužkanda. Tik lūpomis sučepsi. Jis dar kelias minutes, atrodo, kažką įtemptai mąsto, bet jo žvilgsnį vis labiau traukia migla. Galų gale padeda galvą ant stalo ir užknarkia – vos spėju paimti iš jo rankų nadziaką.

Palieku Jo Šviesybę ir grįžtu virtuvėn. Kelis kartus žvilgteliu į kambarį, tačiau kunigaikštis vis dar miega, o jo nosis ir gerklė traukiant orą blerbia, net stalas dreba. Galų gale triukšmingi garsai nutyla ir įėjęs kambarin pamatau, kad kunigaikščio galva vis dar ant stalo, bet viena ruda akis jau žvelgia – pramerkta. Galų gale jis atsilošia kėdėje.

– Kiek miegojau?.. – klausia.

– Gerą valandą.

– Prieik prie manęs arčiau, Malonusis Pone.

Matau, kad Jo Šviesybė jau budrus, išsiblaivęs. Jo mažos akutės šaudo į šalis neramiai, netgi baugščiai. Kai prisiartinu, jis nieko nesakydamas, tik sunkiai dvėsuodamas, išžiūri į mane. Kunigaikščio veidas, primenantis duonos kepalą, suslūgęs ir atrodo patamsėjęs, mėlstelėjęs. Liežuvio lyžteli suskirdusias lūpas ir sunkiai atsidūsta, dangui ir žemei paliudydamas, jog pagirios netgi lietuvių kunigaikščiui yra nelengvas dalykas. Spitrėja į mane ilgokai – pernelyg ilgai, ir pajuntu, kaip mano krūtinės įsirango nerimas.

– Duris!.. – staiga įsako.

Jo balsas pasikeitęs, duslus. Nutursenu prie durų ir jas uždarau.

– Užrakink, prašau!.. Koks nesupratingas... – dunda Jo Šviesybė.

Raktas kabo čia pat ant vinies, įkaltos į sieną. Jį sugraibęs įkišu į spyną ir pasuku.

– Dabar prieik... Arčiau... Dar arčiau!..

Jo Šviesybė šnopusoja visai arti manęs. Akutės prisimerkusios, lūpos nervingai, spazmiškai virpa.

– Žinau, kad tu ištikimas tėvynei. Juk tai tiesa? Juk galiu tavimi pasitikėti?

Kunigaikštis atrodo toks grėsmingas, kad man nelieka nieko kito, tik sutikti. Linktelio galvą.

– Tikra tiesa, Jūsų Šviesybe.

– Puiku!.. Manau, mes vienas kitą suprantame... Tai dabar noriu tavęs paklausti – kas yra didžiausia mūsų brangios tėvynės nelaimė?

Sutrikęs tyliu, nesumodamas, ką atsakyti. Mūsų brangiąją

iškamuotą tėvynę slegia tiek nelaimių, kad tikrai negaliu pasakyti, kuri iš jų didžiausia.

– Kas yra mūsų žemės neganda ir gėda?.. Kas yra mus nio-kojantis maras, kurio mes, dievobaimingi žmonės, nenusipelnėme? Kas mums yra Dievo rykštė, pranokstanti net tas, kurias Dievas skyrė egiptiečiams? Kas yra didžiausias niekšas, niekdarys?.. Kas yra išdavikas, engėjas, laisvės uzurpatorius?.. Kas geria žmonių, šlektų, kraują?..

Kunigaikštis įsikarščiaęs sugniaužia kumščius ir juos įnirtingai pakrato.

– Taip, taip, taip!.. Tu, Jūsų Malonybe, esi teisus!.. – suurzgia, nors aš, prisiekiu, tylėjau kaip žemė.

Jis atsistoja, prisiartina ir staiga visu svoriu užgula mane, suspaudžia glėbyje. Šnerves man ima kutenti tabako dūmų, krambambulos ir pelėsių kvapas, kurio prisigėręs kunigaikščio žiponas. Prie diržo prisegtos karabelos rankena gana nemaloniai išsiremia man į papilvę.

– Taip, žinojau, buvau įsitikinęs, kad ir tu lygiai taip pat manai... Mudu esam bendraminčiai!.. Tai jis yra didžiausias niekdarys, antikristas – karalius Poniatovskis!.. Sunku suvokti, kaip didžiausio lietuvio, Jogailos, ainis galėjo virsti tokiu menkysta!..

Pasiekęs šią kulminaciją kunigaikštis, vis dar laikydamas mane glėbyje, apsipila liguisto susijaudinimo ašaromis. Tvinkčiojantis karštis siūbteli man į galvą, maudausi prakaite – mane dusina tas troškus apkabinimas.

Galų gale svečias atšlyja, šlepteli atgal į kėdę.

– Žinojau, kad toks kilnus, išmintingas ponas, koks esi tu, neatsisakys pagelbėti žūstančiai tėvynei, – kalba jis jau ramesniu balsu.

Jo Šviesybė, irgi išmuštas karščio kaip ir aš, varsto mane žvilgsniu. Trumpais ir storais rankų pirštais prasega viršutines žipono sagas – viena iš jų nutrūksta ir nuskrieja kažkur į pakampę, bet jis į tai nekreipia dėmesio. Sėdi pražergęs kojas, užsikvėpęs ant stalo, išsikėtojęs. „Viešpatie, kiek daug jis užima vietos!“ – tokia mintis spurda man galvoje. Nors kambaryje esame tik dviese, jaučiuosi suspaustas it bažnyčios šventoriuje atlaidų metu, ir nėra kaip pasitraukti. Tyrinėja mane tarsi kokį ką tik atrastą daiktą. Jo veido spalva keičiasi, rausvėja, o veidas pamažu susimeta į šypsena. Bet toji šypsena šešėliuota, nuolat besimainanti, kažkokia negra.

– Tėvynę ištikus negandoms privalome elgtis ryžtingai. Turime pašalinti karalių, – galų gale pareiškia ramiu, tvirtu balsu. – Tai nuspręsta. Žinau, kad neatsisakysi mums padėti.

Atsikvepia ir įkiša ranką po kontušo kailiukais, siekia kažkur giliai, susiraukęs ilgai graibaliojasi paširdžiuose ir galų gale ištraukia mažytį tamsaus stiklo buteliuką.

– Štai! – ūmai sušvitęs prakaito išmuštu veidu ištisia jį man. – Štai žiupsnelis cukraus, bet jis ne iš Karibų – išgautas iš ispaniškos musės seilių. Pati gryniausia kantarela! Kelios kruopelės į bet kokį karaliaus patiekalą, ir tėvynė bus išgelbėta.

Paimu buteliuką, paslepiu kišenėje ir padėkoju Jo Šviesybei už pasitikėjimą.

– Žinau, kad mūsų neapvilsi, – pareiškia jis.

Atrodo jau nurimęs, atsipalaidavęs, bet pastebiu, kad jo, kaip ir mano, veidu vis dar žliaugia prakaitas.

– Suprantama, kartais gyvenime įvairiai nusiduoda. Jeigu tau nepasisektų... Ką čia ir kalbėti, tai neįmanoma, bet jeigu ištiks kokia nesėkmė, jeigu nesusiklostys... Bijau, bet būsi rastas nu-

durtas kokiame skersgatvyje, o gal ir savo namuose... Galiu pažadėti tik tiek, kad užpirksiu už tave mišias Šventojo Stanislovo bažnyčioje...

Daugiau nei jis man, nei aš jam neturime ką pasakyti. Kunigaikštis paprašo atrakinti duris. Paėmęs raktą dar pasiūlau jam burnelę krambambulos, bet ši kartą jis tik numoja ranka. Neria iš virtuvės kuo skubiausiai, nesidairydamas į šalis.

Kunigaikščiui išėjus skubėjau prie jau padengto pietų stalo virėjams bei virtuvės darbininkams. Aplink didelį stalą prie virtuvės sienos, kaip įprasta tokiu metu, sėdėjo apie trisdešimt vyrų ir moterų. Jų nuotaika buvo prastoka, nes valgyti jie gavo tik troškintų kopūstų bei po žuvį, ešerį, ir tai ne po patį didžiausią. Keturi mėnesiai be atlyginimo ir ašakota žuvelė pietums nenuteikė linksmam pokalbiui.

– Matėte? Visi ponai vaikšto pabalę, – kalbėjo vienas iš virėjų, nedidelio ūgio, piktas ir šlubas, pramintas Achilu. – Kai pamatai šlėktą – žvilgtelėk į jo rankas. Dreba rankos, it anas pamėklę regėtų priešais save!..

Savo nosį jis buvo įbedęs į dubenėlį, kurioje suskirdusiais, nuo daržovių įjuodusiais pirštais iš žuvies ašakų krūvelės rankiojo užsilikusius žuvienos gabaliukus.

– Taip, sakau jums, to dar Lenkijoje nebuvo nutikę, – tęsė jis. – Teperio bankas klientams nebeišmoka pinigų. O jame visi šlėktos laiko savo pinigus už aštuonis procentus palūkanų – visi!.. Visus savo pinigus!..

– Tai kas dabar bus?.. – paklausė indų plovėja Juzefa.